

Біблія – канон сакральних (богонатхненних) текстів юдаїзму і християнства. Єврейська Біблія – ТаНаХ – входить до християнської, утворюючи її першу частину – Старий Завіт (ТаНаХ із доповненнями і видозміненою структурою). Як юдеї, так і християни, вважають її записом угоди – завіту, укладеного Богом з людиною і відкритого Мойсеєм на горі Синай. Вся подальша історія юдейства пов'язана з очікуванням Месії – ідеального царя, Божого помазаника, який встановить мир і справедливість. Християни вірять, що таким Месією став Ісус із Назарета, який оголосив про новий завіт, що є виконанням угоди, даної Мойсеєм, і цілковито замінює її. Тому книги, в яких описана діяльність Ісуса Христа і його учнів, християни називають Новим Заветом, який складає другу частину християнської Біблії.

Назва

Назва «Біблія» походить від грецького іменника у множині Βίβλια (книги), оскільки це є зібрання (антологія) священних текстів. Саме цим пояснюють використання грецького іменника однини Βίβλος (папірус, книга) у множині. Однак уже в християнську добу на поч. I тис. унаслідок перенесення множини Βίβλια на латиномовний ґрунт, з'являється іменник «biblia», який в однині жін. роду позначав увесь корпус текстів як священну книгу – Біблію. Така традиція вживання слова поширилась у всьому християнському світі.

Інша назва Біблії – Святе (Священне) Письмо (Писання) – калька з єврейського «сефер га кодеш (שְׁפָרַיִם קְדוֹת), грецького «графай хагаїай» (γραφαὶ ἁγία), латинського «сакра скріптура» (sacra scriptura). Біблію називають також «Книга Завіту»: єврейською «сефер га беріт» (סְפָרַיִם בְּרִית), грецькою «біблос діатекес» (Βίβλος διαθήκης). Поняття «Завіт» є перекладом єврейського «беріт» (בְּרִית), грецького «діатеке» (διαθήκη), що означає «угода, союз», а також латинське «тестаментум» (testamentum) – «заповіт». Вчення про союз Бога з обраним народом і усім людством – одне з головних понять релігійної догматики Біблії.

Авторство

Хоча авторство практично кожного тексту пов'язується з іменем історичної чи легендарної особистості (називають більше ніж 40 імен), істинним автором визнається сам Бог, під інспірацією якого книги були написані.

Більшість старозавітних текстів писані давньоєврейською (гебраїською) мовою (біблійним івритом), однак зустрічаються фрагменти арамейською, якою євреї розмовляли після 4 ст. до н.е. Традиційно авторство старозавітних книг приписують видатним діячам єврейської історії, у числі яких Мойсей, Самуїл, Давид, Соломон, пророки. Однак встановлено, що більшість книг – це пізніші компіляції давніх переказів і документів (документарна теорія), але уся книга в її теперішньому вигляді, очевидно, записана не раніше 5 ст. до н.е.

Новозавітні тексти з'явилися протягом 1 ст. н.е. після смерті Христа. Вони представлені грецькою мовою (у формі койне), хоча є вірогідність, що деякі з них були написані арамейською, а пізніше перекладені на грецьку. Авторами новозавітних книг прийнято вважати апостолів і учнів Ісуса Христа.

Єврейська Біблія

Сучасна єврейська Біблія в основному відповідає так зв. Палестинському канону, прийнятому на Ямнійському соборі, і має назву ТаНаХ (תנ"ך) – аббревіатура-акронім трьох частин тексту – Тора (Закон), Невіїм (Пророки),

Ктувім (Писання). Тора (П'ятикнижжя Мойсея) – 5 книг: Буття, Вихід, Левіт, Числа, Второзаконня; Невіім – 21 книга: Ісус Навин, Судді, Перша Самуїла, Друга Самуїла, Перша Царів, Друга Царів, Ісаїя, Єремія, Єзекиїл, 12 «малих» пророків (Осія, Йоїл, Амос, Овдій, Йона, Міхей, Наум, Аввакум, Софонія, Огій, Захарія, Малахій); Ктувім – 13 книг: Псалми, Йов, Притчі (Приповідки), Рута, Пісня над Піснями, Еклезіаст (Проповідник), Плач Єремії, Естера, Даниїл, Езра, Неємія, Перша Хронік, Друга Хронік. Стандартний текст, прийнятий офіційно, базується на редакції єврейського вченого Моше бен-Ашера (10 ст.), який виправив численні помилки, що накопичувались століттями. Корпус текстів числом 39 (іноді їх об'єднують у 22 або в 24 за числом літер священного алфавіту) вважається священним, особливо вшановується Тора. У перші століття н.е. в юдаїзмі сформувався звід усного закону (Мішна) і коментарі до нього (Гемара). Вони розширили систему біблійних заповідей, трансформували її в комплекс приписів, які охоплюють усі прояви життя євреїв. Мішна і Гемара в 6 ст. були зведені в одну книгу – Талмуд. Єврейська традиція біблійної екзегези вирізняється виключним розмаїттям. У раввіністичній герменевтиці застосовується складна система логічних формул – міддот (מִדּוֹת – «правила»). Для пристосування біблійних істин до життя існують 4 рівні тлумачення, так зв. пардес (פָּרְדֵּס букв. «фруктовий сад»): 1. пшат (פְּשָׁט) – буквальний сенс; 2. ремез (רִמְזָה) – алегоричний сенс; 3. драш (דְּרָשָׁה) – комплекс логічних, метафоричних і проповідницьких істин; 4. сод (סוּד) – прихований, таємний сенс.

Християнська Біблія

Старий Завіт – перша частина Біблії християн базується на т.зв. Александрійському каноні (від назви міста Александрії в елліністичному Єгипті) – діаспорній версії юдейського ТаНаХу, яка сформувалась протягом останніх чотирьох століть до н.е. під впливом елліністичної культури і має суттєві відмінності від Палестинської версії як за числом книг, так і за порядком їх розташування. Всі книги у християн поділяються на 4 групи: 1. законодавчі; 2. історичні; 3. повчальні (мудрості) та поетичні; 4. пророчі. Крім того, ряд книг доповнені текстуально (II Хроніки, Естер, Даниїл, Псалми).

Канон Нового Завіту формувався у християнському середовищі протягом II-V ст. н.е. і в остаточному вигляді, прийнятому усіма християнськими церквами, налічує 27 книг: 4 Євангелія (Матея, Марка, Луки, Йоана), Книгу Діянь святих апостолів, 21 послання святих апостолів: 14 послань апостола Павла (До римлян, I До коринтян, II До коринтян, До галатів, До ефесян, До филипян, До колосин, I До солунян, II До солунян, I До Тимотея, II До Тимотея, До Тита, До Филимона, До євреїв) і 7 послань інших апостолів (Якова, I Петра, II Петра, I Йоана, II Йоана, III Йоана, Юди), а також Книгу Одкровення (Апокаліпсис) Йоана Богослова. Виключенням є давньосхідні церкви Маланкарська і Ассирійська (22 книги) та Ефіопська (35 книг).

Православна Біблія грецьких церков використовує Септуагінту у якості Старого Завіту та оригінальні грецькі тексти Нового Завіту і містить 76 книг і 1 в додатку (IV Маккавеї). Слов'янські церкви опираються на переклад Кирила і Мефодія на один з діалектів давньоболгарської мови (мова цього перекладу традиційно іменується старослов'янською, або церковнослов'янською). Слов'яно-руська версія містить 77 книг. У складі Старого Завіту налічується 50

книг (39 канонічних книг Палестинського канону і 11 додаткових книг, так зв. «неканонічних»: Товит, Юдита, I Макавеї, II Макавеї, III Макавеї, II Ездра, III Ездра, Мудрість, Сирах, Варух, Послання Єремії.

Католицька Біблія у якості Старого Завіту використовує Вульгату – латинський переклад Александрійського канону, пов'язаний з перекладацькою діяльністю Ієроніма Блаженного і містить 73 книги. Текст Вульгати здебільшого наслідував традицію Септуагінти, хоч і в дещо скороченому вигляді. Католицький канон Старого Завіту включає 46 книг: 39 Палестинського канону (протоканонічні, або першоканонічні), і 7 девтероканонічних, або другоканонічних, які, проте не вважаються другорядними за мірою святості: Товит, Юдита, I Макавеї, II Макавеї, Мудрість, Сирах, Варух об'єднаний з Посланням Єремії.

Протестантська Біблія містить 66 книг. У якості Старого Завіту приймається лише Палестинський канон – 39 книг ТаНаХу, відрізняючись від нього лише порядком розміщення текстів. Усі інші тексти протестанти вважають апокрифами.

Переклади Біблії

Найдавніші переклади Старого Завіту з'явилися у період після Вавилонського полону (2-га пол. I тис. до н.е.). Це т.зв. Таргуми – перекази давньоєврейських текстів арамейською мовою, яка стала вживаною близькосхідними юдеями. Першим і найвідомішим перекладом Старого Завіту є Септуагінта (переклад Сімдесятьох), створений упродовж III-II ст. до н.е. на базі діаспорної версії ТаНаХу в Александрії Єгипетській. Саме цей переклад покладено в основу старозавітної частини християнської Біблії. Ранньохристиянські богослови східних церков користувалися Александрійською версією при перекладі на інші мови. Це переклади: сирійський «Пешітта» («простий, ясний»), грецькі Аквіли, Симмаха, Феодотіона, єгипетські коптські (II-III ст.), готський єпископа Ульфїли (IV ст.), вірменський Маштоца (V ст.), грузинський (V-VI ст.), арабські (з V ст.), «согдійський» – для християн Середньої Азії (VI ст.). Західні ж церкви користувалися латинськими перекладами, які теж, імовірно, походили з Септуагінти і були створені упродовж II-III ст. Збіркою назвою цих перекладів є *Vetus Latina*. Численні недоліки цих текстів спонукали Римську церкву до створення нового перекладу, який був здійснений Єронімом Блаженным протягом 382-405 рр. Старозавітні тексти були перекладені ним з давньоєврейської, новозавітні – відредаговані. Загальне визнання цей переклад, названий *Vulgata* («загальноприйнята»), дістав лише з VII ст.

Переклади європейськими мовами почали масово з'являтися у XII-XV ст., що спричинило початок процесу утворення літературних мов багатьох європейських країн. Особливо слід відзначити переклади французькою (т. зв. Велика Біблія), чеською Я. Гуса і його послідовників, англійською Д. Уїкліфа, італійською Н. Алербі. Найвідоміші переклади доби Реформації (XVI-XVII ст.): Е. Ротердамського, М. Лютера, Ж. Кальвіна (Женевська Біблія), Я. Благослава (Краліцька Біблія), Краківська Біблія, Берестейська (Радзивілівська) Біблія, Біблія короля Якова. Новочасні переклади (XIX-XX ст.) стали масовими, їх здійснювали представники різних конфесій, було переглянуто і відредаговано старі версії, з'явилися т.зв. екуменічні переклади, над якими працювали представники різних релігійних спрямувань.

Церковнослов'янські переклади, у яких Біблія прийшла до Русі, були здійснені братами з міста Салоніки Кирилом і Мефодієм, християнськими просвітителами, творцями слов'янської азбуки. Це перш за все Остромирове Євангеліє (сер. XI ст.). Перше повне зібрання біблійних книг з'явилося у Новгороді Великому у 1499 р. (Геннадіївська Біблія), яка стала основою першої друкованої Острозької Біблії (1581), виданої І. Федоровичем.

Слов'янські переклади виконувалися під впливом народних мов – староукраїнської та старобілоруської. Це, наприклад, Галицьке та Добрилове Євангелія (XII ст.), Луцьке Євангеліє (XIV ст.), Біблія Руска Ф. Скорини (1519). Один з найвідоміших перекладів в Україні – Пересопницьке Євангеліє, виконане у 1556-1561 рр. архімандритом Пересопницького монастиря на Волині Григорієм. Слід назвати і повний переклад Біблії російською мовою (т.зв. Синодальний), що став плодом праці чотирьох духовних академій і з'явився друком у 1876 р., і який до сьогодні вважається найавторитетнішим у Російській православній церкві.

Переклади сучасною українською мовою спиралися на становлення сучасної української літературної мови (к. XVIII ст.). Серед українських перекладів XIX ст. слід відзначити переклад Євангелій М. Шашкевича та переклад Нового Завіту П. Морачевського (останній не був надрукований через Валуєвський циркуляр 1863 р.). Повний переклад Біблії українською мовою **П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, І. Пулюя** вийшов друком у Відні 1903 р. за сприянням Британського біблійного товариства. Переклад здійснено з оригінальних біблійних мов, він вважається класичним і неодноразово перевидавався. Попри активне використання живої української мови автори подали старозавітні імена в гебрайській транскрипції, що було незвичним для православного релігійного середовища, орієнтованого на грецьку транскрипцію Септуагінти. Другий повний переклад Біблії з мов першоджерел здійснив митрополит **Іларіон (І. Огієнко)** протягом 1921-1940 рр. Переклад побачив світ у Лондоні 1962 р., і він теж наближений до гебрайської транскрипції імен і назв. Багатьма богословами цей переклад вважається найкращим з-поміж українських. У 1963 р. II Ватиканським Собором було затверджено текст Біблії, здійснений авторським колективом греко-католицького чернечого ордену братів-василіан під орудою **І. Хоменка**. До перекладу були залучені знані фахівці з давніх мов, що забезпечило високий рівень точності перекладу. Переклад архієрея **Філарета (М. Денисенка)** вийшов друком 2004 р. і є українською версією російської Синодальної Біблії. Наступний повний переклад з церковнослов'янської мови (з Острозької Біблії) під егідою Українського біблійного товариства здійснив священник **Р. Турконяк** (публікація 2006 р.). У 2013 р. побачив світ переклад священника **О. Гижі** (конфесія Християн віри євангельської). У 2014 р. Свідками Єгови перекладена з англійської т.зв. **Біблія нового світу** (на англійську тексти були перекладені безпосередньо з гебрайської, арамейської та грецької).

БІБЛІЯ-СХЕМА.ppt

БІБЛІЯ - СХЕМА.pdf

ЛІТЕРАТУРА

1. Барщевський Т. Вступ до біблійних наук. Львів : Свічадо, 2006. 304 с.
2. Геллей Г. Біблійний довідник Геллея. Торонто, 1985.
3. Головащенко С.І. Біблієзнавство. Вступний курс. Київ : Либідь, 2001. 496 с.
4. З історії канону : конспект лекцій для студ. філос.-теол. фак. / Чернівецький ун-т ім. Ю.Федьковича / укл. Д. М. Садов'як. Чернівці : Рута, 1995. 30 с.
5. Ланглуа А., Муане Ле А., Спіс Ф. та ін. Святе Письмо в європейській культурі. Біблійний словник. К., 2004.
6. Лубський В.І., Лубська М.В. Історія релігій. Підручник. Вид. 2-ге. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 776 с.
7. Лубський В.І., Харьковщенко Є.А., Горбаченко Т.Г., Лубська М.В. Історія писемності, священних книг і віроповчальних текстів : Т. 2. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 336 с.
8. Рижкова С.А. Типологія релігій: Навчальний посібник. Київ : Кондор, 2004. 448 с.